

ELŐREMUTATÓ KÖZÖSSÉGI MEGOLDÁSOK A FŐVÁROSBAN ÉS VIDÉKEN

Nyers Szilvia

doktorandusz

PTE, Interdiszciplináris Doktori Iskola, Néprajz–Kulturális Antropológia Doktori Program

ORCID 0009-0004-7591-4402

Glied Viktor

politológus–történész, habilitált egyetemi docens

PTE BTK, Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék

ORCID 0000-0003-2467-5435

Dol: 10.15170/PSK.2023.SI.04

Publikálva: 2023.08.28.

Hivatkozási formátum:

Nyers, Szilvia – Glied, Viktor (2023): Előremutató közösségi megoldások a fővárosban és vidéken. *Pólusok*, Zöld Különszám, 47–64.

Támogatól Információk:

A különszám megjelenését támogatta a Pécsi Tudományegyetem Hallgatói Szolgáltatási Központ Tehetséggondozó Iroda. A különszám a PTE Fenntartható Fejlődésért Szakkollégium szakmai együttműködésének eredménye. Szerkesztő: Dr. Glied Viktor (PTE BTK).

A folyóiratban megjelenő írások a Creative Commons Nevezd meg - Nem Kereskedelmi - ShareAlike 4.0 nemzetközi licenc alatt kezeltek.

 CC BY-NC-SA 4.0

Absztrakt

Demokratikus politikai rendszerekben a közösség-szervezés/közösségfejlesztés és településfejlesztés kéz a kézben járó folyamatok. Utóbbi akkor lehet valóban sikeres, ha a döntéshozók igyekeznek optimális mértékben bevonni az érintett lakosságot a döntések előkészítésébe, majd a fejlesztések kivitelezésébe. Ez egy teljes városrész megújításától, komplex fejlesztéstől egészen a kisléptékű, pontszerű beavatkozásig terjedhet, ahogy a bevonás mértéke és iránya egyaránt. A fizikai változtatási lehetőség mögött van egy olyan törekvés is, amely az épített környezetet használó közösség életét befolyásolja. Amennyiben a helyi lakosság érdekei találkoznak a városvezetés törekvéseivel, annak érdekében, hogy egy fenntarthatóbb, zöldebb, élhetőbb, alkalmazkodóbb környezetet alakítsanak ki, az előremutató és eredményes együttműködéshez vezethet. Az írás egy budapesti és egy pécsi esettanulmányon keresztül mutatja be a közösségi bevonás és településfejlesztés lehetőségeit.

Kulcsszavak: közösségi beavatkozás, városi közösségek, szociális kert, Budapest Bike Maffia, Balokányliget

Bevezetés

A modern világ egyik legnagyobb kihívása az emberközpontú gondolkodásmód dominanciájának térhódítása. Jóllehet, az emberi faj megfeledezett arról, hogy a bolygót átfogó, többszörösen összetett egésznek csupán egyetlen egyede. Bár többnyire szolidárisan viselkedik embertársaival, de cselekedetei révén a biodiverzitást mégis folyamatosan pusztítja. Ezért szolidaritásának kiterjesztése, valamint

életmódjának radikális átalakítása elengedhetlenné válik ahhoz, hogy a világa a jövőben is fennmaradjon.

Jem Bendell (2018) professzor a sokat vitatott *Mélyadaptáció* című tanulmányában arra a következtetésre jutott, hogy a társadalom jelenlegi formáját – a nem túl távoli jövőben – az elkerülhetetlen összeomlás fenyegeti. Ezzel párhuzamosan markánsan új keretbe ágyazta a környezeti és társadalmi kihívásokkal való megküzdés várható forgatókönyvét. A szerző ebben három kulcsfogalomra támaszkodik.

1. A *rezilienciára*, mint a változó körülményekhez való alkalmazkodás képességére;
2. Az *elengedésre*, mint a bizonyos mintázatoktól vagy javaktól való megváltásra a fennmaradás érdekében;
3. Ugyanakkor a *helyreállításra*, amely az új típusú mintázatok és viszonyulások, például közösségi kapcsolódási formák kialakulását támogatja.

A fent megfogalmazott kontextusból kiindulva jelen tanulmányban célunk a helyi közösségek szerepének és az általuk kínált alternatíváknak a bemutatása a városfejlesztés/városrehabilitáció és közösségszervezés/közösségfejlesztés szimbiózisán keresztül. Esettanulmányként két előremutató példát elemzünk, egyet a városi szociális kert mozgalom, egyet pedig egy városrész rehabilitálása, megújítása kapcsán. A tanulmányunkban a közösségi beavatkozások egyes lehetőségeinek ábrázolására helyezzük a hangsúlyt, az általunk alkalmazott kutatómódszertani eljárások tükrében. Mindenekelőtt az etnológiában használt terepmunkát egészítettük ki interjútechnikával, valamint másodlagos adatelemzéssel. Az így született esetpéldák komparatív tanulmányozása pedig olyan sémákat szemléltet, amelyek hozzájárulhatnak az élhető városok és fenntartható közösségeik koncepciójának elterjedéséhez. Első lépésként azonban elengedhetlenné válik a megfelelő elméleti keret megalkotása.

Települések és közösségek

„Te magad légy a változás, amit látni szeretnél a világban” – mondta Mahatma Gandhi. Korunk ökológiai szempontból felelős mozgalmi hasonló ideológia mentén szerveződnek a 21. században (Farkas, 2015; Glied, 2016). Felismerték ugyanis, hogy a folyamatos növekedés nemcsak fenntarthatatlan, hanem több szempontból káros következményekkel jár. Például a fogyasztás mindenhatósága és a klímaváltozás negatív hatásai erőteljesen érzékelhetők az élet számos területén.

Az első települések kialakulása óta több ezer év telt el, számuk növekedése viszont azóta is robbanásszerű tendenciát mutat. A Világbank 2023-as jelentése¹ szerint a Föld népességének 56% – 4,4 milliárd ember – él városokban. Ezért az urbanizációs folyamatok optimalizálása különösen fontos társadalmi célkitűzésnek tekinthető. Ezt szemlélteti például az ENSZ 2015-ös közgyűlésén elfogadott fenntartható fejlesztési törekvés, amelyhez olyan célokat rendeltek, mint a fenntartható városok és közösségek koncepciója. Fontos tudni azonban azt is, hogy mitől lehet fenntartható egy város, valamint közössége. Hans Bruyninckx (2021) az Európai Környezetvédelmi Ügynökség igazgatójának megfogalmazása szerint:

„Minden városnak közre kell működnie a klímasegítség, a körforgásos gazdaságra és a biológiai sokféleségre vonatkozó célok elérésében, egyúttal tisztább és egészséges környezetről kell gondoskodnia, lakói számára jobb társadalmi és gazdasági lehetőségeket kell teremtenie.”²

Hasonló megfontolások mentén szerveződnek munkacsoportok és városi közösségek napjainkban. A kérdéses evolúció folyamata azt mutatja, hogy az egyének egyre kevesebb szálon kötődnek a természethez, mindinkább megpróbálják uralni és kizsákmányolni azt.

A térségek, települések, városrészek, közterületek fejlesztése a 21. században megkérdőjelezhetetlen elvárás. A fejlesztések alapvetően két irányban valósulnak meg. Egyrészt van egy fizikai változtatási lehetőség, amely az infrastruktúrát, az épített környezetet változtatja meg, formálja/építi át ami mögött van egy sokkal absztraktabb törekvés, amely a konstruált környezetet használó közösség életét befolyásolja. A közös jövőnk szempontjából legelőnyösebb opció általában az, ha a két változtatás egy irányba mutat és a fejlesztési célból történő beavatkozás jobb létet is eredményez. Valóban, egy-egy építészeti, vagy urbanisztikai elem közvetlenül hatással lehet az ott élő emberek gondolkodásmódjára, attitűdjeire (Schmeller, 2021: 82). A közösségi terek formái, színei, elrendezése, parkjai, árnyékot adó fái, esetleg szökőkútjai, vízes műtárgyai egészen más hangulatot kölcsönöznek, amelyben az emberi interakciók minősége is javul. Amennyiben a városvezetés bevonja a helyi közösséget (részben, vagy teljes mértékben) a fejlesztések, átalakítások folyamatába, úgy a közösség is megváltozhat, akkor, ha a szereplők partnernek tekintik egymást, és nyitottak az együttműködésre. Ez lehet az épített környezet karbantartása, felújítása, illetve a zöld területek gondozása, megtisztítása, revitalizálása, bővítése. Ide tartozik még a közterület funkcionális fejlesztése, új elemekkel való ellátása (pl. játszótér, kültéri kondipark, ivókút stb.). A külső hatásokra – mint a klímaváltozás következtében

¹ The World Bank Urban Development Overview: <https://www.worldbank.org/en/topic/urban-development/overview>, utolsó hozzáférés: 2023.06.12.

² Unknown, 2021: <https://bit.ly/3YOeOEP>, utolsó hozzáférés: 2023.05.18.

megfigyelhető szélsőségesebbé váló időjárási jelenségek (tartós hőhullámok, viharok, nagy intenzitású csapadék miatt kialakuló villámárvíz stb.) – a települések infrastruktúrája nincs, vagy kevésbé van felkészülve. A sűrűn lakott településrészek átalakítása eleve gondot okoz a fejlesztőknek, míg sok esetben az akarat és a forrás is hiányzik a szükséges fejlesztések megteremtéséhez. Nincs ez másként a rehabilitáció esetében sem, ahol a leromlás és szegregáció évtizedekig folytatódhat, anélkül, hogy a változásért tenni tudó felelősök „foglalkoznának” a nyilvánvaló problémával. Azonban, amennyiben a helyi lakosság érdekei találkoznak a városvezetés törekvéseivel, annak érdekében, hogy egy fenntarthatóbb, zöldebb, élhetőbb, alkalmazkodóbb környezetet alakítsanak ki, az minden érintett számára előremutató konstellációt jelent (Pirisi, 2019).

A 21. században kétirányú folyamat figyelhető meg a posztmodern társadalom kohéziója (vagy annak hiánya) kapcsán. Az egyik szerint az atomizált társadalomban az elidegenedő, a közösség tagjait éppen megtűrő, annak önmagát nem tekintő egyén, aki csak és kizárólag annyit érintkezik a körülötte élőkkel, amennyi feltétlenül szükséges. Ennek részeként az egyének elszigetelődnek – ezen a COVID járvány következtében életbe léptetett lezárások, korlátozások nem változtattak –, kevésbé kötődnek a hagyományos közösségekhez és intézményekhez, a személyes kapcsolatok fellazulnak, akár teljesen el is vesznek. Az egyének védtelenek lesznek a hatalom döntései és a tömegmédiá/közösségi média hatásaival szemben, kiszolgáltatottá, egyúttal irányíthatóvá és szélsőségesen befolyásolhatóvá válnak, ahogy ez a történelem során a válságok következtében számos alkalommal meg is történt. A folyamat másik eleme éppen erre az elszigetelődésre és kiszolgáltatottságra igyekszik választ találni és adni, azáltal, hogy erősíti az összefogás szerepét, mondván, másokkal együtt, közösen képesek vagyunk megvalósítani a terveket, vagy legyűrni a kihívásokat (Vercseg, 2014). Egy közösségen belül megvan a bizalom, létezik a szolidaritás, az egymással való diskurzus, a tervek, ötletek, majd a munka megosztása. Ferdinand Tönnies (2004) lépésekben definiálja a közösség fogalmát, egyrészt kiemelve az együtt lakás feltételét, a közös érdeket, amely összekovácsol egy csoportot, akár egész nemzetet, továbbá egy szellemi közösséget, amely azonos érdeklődési kör és azonos cél érdekében alakulhat ki. A helyi manifesztációja a lokalitás, a helyi közösség, a szomszédság. Az érdeklődés és cél már sok összetevőt magában foglal, úgy, mint az identitás, a vallás, a hivatás, a foglalkozás, az etnikai és faji hovatartozás és a szexuális orientáció. Fontos megemlíteni, hogy a szakirodalom a csoporton belüli kölcsönhatásban találja meg a kohézió fundamentumát, hangsúlyozva az interakció meglétét (Arapovics, 2016). Ahogy Csányi Vilmos (2005) fogalmaz: *az emberi természet számára a közösség az optimális működő tér*. A közösség értéket állít elő és közvetít, gazdasági lehetőségeket nyújt, ezáltal boldogulást, jobb életfeltételeket terem, társadalmi részvételt generál, ugyanakkor társadalmi kontrollt is jelent, hiszen megköveteli a normák betartását és az értékek védelmét (Giczey – Péterfi, 2013).

A közösségközpontú, azaz alulról építkező településfejlesztési megközelítéseknek egészen mások a kiindulópontjai és feltételei Nyugat-Európában és Közép-Kelet-Európában. Amíg nyugaton a társadalmi önszerveződés hosszú évszázadokra vezethető vissza, addig Európa keleti felén az állampolgárok többnyire az éppen regnáló hatalomtól (uralkodó, kormány, tanács, önkormányzat stb.) várták a változásokat (etatizmus és top-down folyamatok). Erre a szocialista múlt még inkább ráerősített, a társadalmi passzivitás és a keretek között tartott, irányított aktivizmus alapvető érdeke és nyilvánvaló szándéka volt a mindenkori hatalomnak. Ezért sem meglepő, hogy a keleti blokkban végbement rendszerváltás után inkább az egyéni kijárási utakat, mintsem a közösségi fejlődést preferáló társadalmi konstrukciók jöttek létre. Az atomizálódó kelet-európai népességre a bizalmatlanság és a közömbösség volt a jellemző. A konstruktív párbeszéd hiánya eleve bizalomhiányos struktúrákat eredményezett és tartott fent, ezért kevés olyan településfejlesztési program indulhatott, melyben megjelent a helyi közösség (a lakók), a civil szervezetek, a gazdasági szereplők, az önkormányzat és az állam együttműködése.

A közösségfejlesztés ma már letapadt a közgondolkodásban, azonban annak módszereiről és irányairól még mindig vita folyik. A magyar történelem során az állam általában mint „problémamegoldó” áll a kezdeményezések élére, vagy maga kezdeményez, valamint igyekszik felülről válaszokat adni a felmerülő kihívásokra. Ehhez a kérdéshez hozzá tartozik, hogy a civil társadalom hagyományosan gyenge, társadalmilag alig beágyazott, ráadásul a 2015 utáni időszak civilek elleni támadásai még inkább aláásták a szektor hitelességét (Ágh, 2016; Kákai, 2020). Pedig a sikeres hibrid (település- és közösség szervezés/közösségfejlesztés) projektekhez elengedhetetlenül fontos az aktív lakossági–civil szervezeti kooperáció, ami ad egyfajta intézményesült keretet a folyamatoknak. A civil szervezetek fejlesztésének egyik lehetősége a bevonás és azon keresztül a partnerség kialakítása, melynek nyomán a felek aktívan részt vesznek a közös munkában. A közös munka akkor lehet sikeres, ha a partnerség nem egyszeri egyeztetést jelent, hanem folyamatos kapcsolattartást és értékelést/visszacsatolást is magában foglal (Glied, 2023).

A közösségfejlesztési folyamat első lépése a lakossági szükségletek, illetve annak a megállapítása, hogy miért fontos a változás. Elkerülhetetlen annak a célnak a meghatározása is, melynek során a közösség képes lesz egyre integráltabbá és nyíltabbá válni a közösségi problémamegoldás iránt (Rothman, 1979). Érdemes felmérni az erőforrásokat, a meglévő kapacitást és tudást, amelyekre építve lehet megkezdni a közös gondolkodást és a cselekvés lépéseinek meghatározását. Meg kell azt is fogalmazni, milyen irányú változást akar egy közösség elérni és a célokhoz milyen eszközökre, továbbá tudásokra lesz szüksége. Ha a változtatás nyomán olyan folyamat veszi kezdetét, amely emeli a képessé tétel szintjét és az egyének egy feladat mentén közösséget kezdenek alkotni, akkor valóban fejlesztésről beszélünk. Amennyiben az egyének tudatosan megszervezik magukat, hogy elérjék a célt, akkor a közösség szervezés is megvalósul(hat) (Cselekvő közösségek, 2017).

A közösség- és településfejlesztés, valamint városrehabilitáció kéz a kézben járó folyamatok, mert az együttműködésre építő civil társadalom aktivitása minden esetben egy intézményesült struktúra részeként jelennek meg, legyen szó akár az egészségügyről, a szociális ellátásról, a szórakozásról, a szegénység és depriváció elleni küzdelemtől, a munkahelyteremtésről és lakhatási problémákról, a kultúráról, vagy a környezet javításáról (Arapovics, 2016). A cél minden esetben közösségek szervezése, fejlesztése, az egyenlő esélyek biztosítása (vagy arra való törekvés), továbbá az aktív bevonás, amely hasznos készségeket nyújt és képessé tehet a döntéselőkészítésben való konstruktív részvételre. Nem véletlen, hogy a közösségfejlesztési beavatkozási területek elsősorban kisebb volumenű, lehatároltabb témában tudnak sikeresek lenni, hasonlóan a helyi közösség által kezdeményezett városfejlesztési projektekhez. A kisebb léptékű, fokozatos fejlesztések esélyt adnak arra, hogy a projektben résztvevők lássák az erőfeszítéseik eredményét, valamint megtapasztalják a buktatókat, negatív és pozitív visszacsatolásokat egyaránt.

Egy városrész rehabilitációjára, fejlesztésére, vagy a szegregátum megszüntetésére számos lehetőség adott. A városok szerepének a növekedése olyan új funkciókat hozott létre, amelyek a 21. században már elengedhetetlen fontosságúak egy település számára. Ezen funkciókat érdemes szétválasztani, egyrészt a település működése szempontjából releváns területekre, mint a gazdasági lehetőségek bővítése, a közlekedés fejlesztése, a leromlott városrészek kezelése, vagy a környezetvédelmi-fenntarthatósági kérdések. Másrészt a településen élők életminőségének javítására és a jól-létük biztosítására. Már 2007-ben megszületett az a Lipcsei Chartaként ismert megállapodás a fenntartható európai városokról, amely tartalmazta az említett dimenziókat összehangolni képes kritériumokat. Ez jelenti a különböző területek érdekeinek és lehetőségeinek összehangolását, továbbá egy várospolitikai szint megteremtését. A dokumentum kiemelte, hogy a gazdasági szereplők, az érdekeltek (érintettek) és a lakosság együttes bevonása lényeges eleme ezen törekvésnek (Lipcsei Charta, 2007). A megállapodás alapvetően a 2005-ben megkötött Bristoli Egyezményre épült, amely meghatározta a fenntartható közösségek fogalmát. Leegyszerűsítve mindez azt a helyet jelenti, ahol az emberek most és a jövőben élni és dolgozni szeretnének. Ez a dokumentum fogalmazta meg először az integrált városfejlesztési megközelítés szükségességét, kiemelve, hogy a városi tereket a fejlődés motorjainak kell tekinteni (Bristol Accord, 2005).

Ez alapján melyek a fenntartható közösségek létrehozásához szükséges előfeltételek?

1. Gazdasági növekedés;
2. Társadalmi bevonás és társadalmi igazságosság;
3. Sikeres települések, erős kulturális identitással;
4. A társadalmi szegregáció elleni küzdelem;
5. Fenntartható fejlődés, integrált modellek használata;

6. A különböző területi szintek érdekeinek összehangolása.

És melyek a fenntartható közösségek ismérvei?

1. Aktív, befogadó, biztonságos, toleráns közösség;
2. Részvételi társadalom, amely aktívan igazgatja a saját életét;
3. Jó közlekedési lehetőségek;
4. Közzolgáltatások magas szintje;
5. Jó környezet – az épített környezet összehangolása a természeti környezettel;
6. Virágzó és innovatív helyi gazdaság;
7. Minőségi épített környezet;
8. Befogadó, nyitott közösségek.

Itt mindenképpen érdemes megemlíteni, hogy a város- és közösségfejlesztés sikeres megvalósítására kizárólag nyitott és cselekvő közösségek esetében kerülhet sor. Ahol az adott fejlesztési projekt néhány ember lelkes közreműködésén, önkéntes munkáján és elhivatottságán nyugszik, ott a közösségfejlesztés különböző területeire a fejlesztés későbbi szakaszában kerülhet sor (Varga – Vercseg, 1991). Az, hogy kik a cselekvők és milyen mértékben képesek a kapacitásaikat egy közös ügyre áldozni, a projekt első szakaszában világossá válik. Olyan azonban előfordulhat, hogy mások később csatlakoznak, amikor látják, tapasztalják a partnerség pozitív hozadékait, egy projekt működőképességét, stabilitását. A helyi társadalom cselekvőképessége megfelelő környezetben és megfelelő támogatással tud kibontakozni (Dóri, 2021). A horizontális tervezésben a közösséggel együtt gondolkodás alapvető elvárás, hasonlóan az igényeik kiszolgálásához, amely összhangban van a részvételi szereppel (Uo.).

A városfejlesztés/városrehabilitációs intézkedések kapcsán kialakított beavatkozási területek és a cselekvés különböző dimenzióinak egyértelmű velejárója a közösség aktivizálása, valamint olyan reakció kialakítása, amely a helyi közösség motivációját erősíti. Ha csak abban jelenik ez meg, hogy szépítse a területet pl. virágok kiültetésével, szemétszedéssel, padok javításával, vagy madáretetők kihelyezésével, akkor a beavatkozás már sikeresnek mondható. Bármennyire is szeretnénk, az nem várható el, hogy minden lakos kivegye a részét a saját, közösségi életterének gondozásában, vagy tisztán tartásában. De amennyiben lépésről-lépésre kialakítható egyfajta felelősségérzet, amely a résztvevők aktivitásán keresztül edukálhatja a többi lakost, akkor a folyamat fenntartható lehet (Vercseg, 2013). Ha a lakosság érzékeli, látja, hogy létezik a konfliktusokon, az elutasításon, az ellenérdekelt felek civakodásán túl partnerségi keretek között megvalósítható, valóban alulról kezdeményezett program, nagyobb az esélye, hogy amellé áll, támogatni fogja.

A BBM Kertek

A híres ökológus és író, Rachel Carson már az 1960-as években rávilágított a növényvédőszeres túlzott és felelőtlen alkalmazására, amelyek ökoszisztémára gyakorolt hatása káros és visszafordíthatatlan (Carson, 2007). Vagyis egyre időszerűbb az olyan alternatívák megismerése, amelyek a korábban hétköznapiak tekinthető gyakorlatok újbóli szokásba hozása révén kínálnak megoldást a „mélyadaptációra”. Ideértve a nagyvárosi kertész mozgalmakat, amelyek az 1800-as évek közepétől, az iparvárosok megjelenésével párhuzamosan egyfajta ellenkultúraként kezdtek el terjedni világszerte (Howard, 1902).

Manapság már végérvényesen eltűnőben vannak a tönnies-i (2004) ideáltipikus közösségek, ahol a vér közössége egyaránt megteremtette a helyi közösséget is. A falvakat idéző összetett és organikus rendszert, valamint annak egységeit, a szomszédságokat, amelyek mára már devalválódtak. A kérdés tehát, hogy miként lehetne revitalizálni, valamint a folyamatosan változó városi körülmények között integráltan elkezdni újraépíteni a jó szomszédságot feltételező viszonyulásokat. Azért, hogy az egyének ne elidegenedve és izoláltan, hanem társadalmilag beágyazottan, közösségbe szerveződve éljenek, amely egyúttal boldogulásuk fundamentuma.

A szolidáris és közösségi gazdaság szintén a kapitalizmust teszi felelőssé a társadalmi egyenlőtlenségekkel, illetve a környezeti problémákkal összefüggésben. Ezzel egyidejűleg új alternatívákat és azonnali cselekvést sürget (Kiss – Mihály, 2020). Erre kínál példát a Budapest Bike Maffia (BBM) szervezete. Az egyesület 2011-ben a társadalmi apátiából való kimozdulás, a változás igénye, a szolidaritás és tenni akarás iránti vágy hívta életre. Kezdetben, az önkéntesekből álló csapat, ételadományok gyűjtésével és elkészítésével, valamint azoknak az utcán élőkhez való eljuttatásával foglalkozott két keréken. Az azóta már formális szervezetként működő társaság által képviselt üzenet – Radical Acts of Kindness (a kedvesség radikalizmusa) – tipikus mozgalmi gyakorlattá lett. Egyik legfőbb célkitűzése, hogy a hajléktalan és rászoruló személyek számára méltóbb életkörülményeket biztosítson (bikemaffia.com, 2023). Mindezt pedig szemléletformáló és edukációs programok révén valósítják meg. Ilyen az ún. BBM Kertek is, amely keretében 2018 óta, több fővárosi hajléktalanszállón is kísérleti veteményeskertet alakított ki a szervezet. Így, a rekultivációt követően létrejött zöld szigetek komplex funkciókkal rendelkeznek, szociális és pihenőkertnek egyaránt tekinthetőek. Saját megfogalmazásukban, van közöttük olyan (BMSZKI – Táblás Átmeneti Szállás), amely szociális szabadidőparkként üzemel, ahol az infrastruktúra, a kerti tevékenységek mellett, lehetőséget nyújt a rekreációra. A BBM Kertek ötletét a Serve the City³ nemzetközi önkéntes kezdeményezés szolgáltatta, amely egy olyan önkéntesekből álló mozgalom, akik fontosnak tartják, hogy helyi szinten, elsősorban városi környezetben valósítsanak

³ A kezdeményezésről bővebben: <https://www.servethecity.net>, utolsó hozzáférés: 2023.05.30.

meg a közösség szükségleteire reflektáló jógyakorlatot. Egyfajta lokális karitatív tevékenységet végezve hoznak létre hálózatokat. Vagyis építik a társadalmi tőkét, pozitív példát mutatnak és lehetőséget biztosítanak másoknak a részvételre. Az embereknek pedig alapvető igényük a tenni akarás, valamint a reciprocitás létrehozása. Legalábbis ezt tükrözi vissza a nemzetközi mozgalom, illetve a Budapest Bike Maffia egyre növekvő önkéntes bázisa. Ugyanis a kezdeti koncepció értelmében, egy a fent említett Serve the City program keretében megismert farm jó példáját próbálták átültetni hazai környezetbe. Az első ilyen szociális kertet a XI. kerületi Menedékház Alapítvány Családok Átmeneti Otthonában hozták létre. Ehhez csupán önkéntesekre, a partnerszervezetre és némi adományra volt szükségük a megvalósítás során. Tehát nem az anyagi erőforráson múlt a siker.

A közösségi kertnek számos típusa ismert Magyarországon, attól függően, hogy mely célok elérésére helyezik a hangsúlyt. Mindegyikben közös motívum, hogy az érintett földterületet a közösség tagjai együttesen művelik meg (kozossegikertek.hu, 2023). A BBM Kertek esetében a szociális ellátórendszer intézményeivel partnerségben, az ott lakók, dolgozók, önkéntesek és más szakemberek bevonásával művelik a földterületeket. Tehát olyan szektorközi együttműködésben valósul meg a projekt, amelyből minden fél kölcsönösen profitálhat. A sérülékeny csoportokkal foglalkozó intézmény szempontjából ez jelentheti a természeti környezet, valamint az épített környezet kedvező változásait. Példaként a legtöbb esetben a rossz minőségű vasúti töltésekre emlékeztető, tömörödött talaj javításával kezdődött a szociális kertek kialakításának folyamata. A piaci szektor szereplőinek támogatásával, adományok becsatornázásával: a termőföldtől a vetőmagokon át a szerszámokig, vagy éppen a magaságysokhoz szükséges raklapokig és geotextilg-, vált kivitelezhetővé a legtöbb munkafolyamat. Ezután vette kezdetét a magok kiosztása, palánták nevelése és a városi gazdálkodás, amely mikéntjéről az érintett csoportok tagjai egymás között konszenzusos megállapodásra jutottak.

Tulajdonképpen a szociális kertek is közösségi kertek, amelyek további speciális funkcióval bírnak. A mezőgazdasági tevékenységen túlmenően a sérülékeny csoportok bevonása, valamint a szemléletformálás a legfőbb kritériumai. Saját megfogalmazásuk szerint a szociális gazdaságok terápiás haszna sem elhanyagolható, továbbá csökkenthetik a társadalomból való kiilleszkedés kockázatát (diverzitasalapitvany.hu, 2023).

Alapvetően az élelmezés bizonytalansága komoly problémát jelent világszerte, amely a rászorulókat, így a hajléktalan személyek életében sokkal markánsabban jelen van. Ezért az ENSZ által megfogalmazott fenntartható fejlődési célok között kiemelt fontosságú a szegénység felszámolása és az éhezés megszüntetése is. E szempontból, talán az egyik legadekvátabb hosszútávú közösségi megoldás a kertészkedés. A közösségi kertek történetüket tekintve a gazdasági nehézségekre adott válaszként értelmezhetők. Az Egyesült Államokban az 1890-es évek óta alkalmazzák, kezdetben munkanélküli családok megsegítésére (Sakina Mama, 2018). Lanier

és munkatársai szerint (2015) – azon túlmenően, hogy hozzájárulnak az önfenntartáshoz – egyéb funkciókat is involválnak. Többek között közösségsszervezést és fejlesztést, az adott terület vagy szomszédság revitalizációját, közösség tudatot és identitást, mindazonáltal hozzájárul egyfajta tulajdonosi szemlélet kialakításában az érintettekben. De az edukációs szerepe, valamint a szociális szükségletek kielégítése szintén kulcsfontosságú. Tehát lényegében egy olyan intervenció, amely az empowerment (képessé tétel) révén fejleszt egyéni készségeket, illetve a közösségformáló ereje is meghatározó. Draper és Freedman (2010) megfogalmazásában a közösségi kertek általános célkitűzései között szerepel az egészséges életmód népszerűsítése, az élelmiszerbiztonság megteremtése, a gazdasági fejlődés, a fiatalabb generáció edukációja és foglalkoztathatóságának előmozdítása, a szabad terek megóvása, a bűnmegelőzés, a környezet megszépítése, a kulturális hagyományok ápolása, a társas kapcsolatok építése, a hasonlóan gondolkodó egyének összehozása, valamint közösségi kezdeményezések indukálása.

Ebbe a koncepcióba illeszkedik a Bike Maffia szociális kert projektje. A szervezet célja elsősorban nem a mennyiségi változás, hanem minőségi, ún. „minta kertek” kialakítása volt a fókuszban. A BBM Kertek koordinátorának (2023)⁴ elmondása szerint az ilyen kertek hatása egyértelműen pozitív. Egyrészt, mert partneri kapcsolatot alakít ki az együttműködő intézmények és munkavállalóik, valamint a bevont önkéntesek között, másrészt mert megvalósítja a szállók klientúrájának bevonását, amely talán az egyik legnagyobb kihívás a BBM Kertek esetében. A hajléktalan és rászoruló személyek mindennapi problémái különösen összetettek. A lakhatási szegénység mellett további egzisztenciális nehézségekkel küzdenek, gyakran valamilyen krízishelyzetben érintettek és az egészségi állapotuk is leromló. Nem beszélve az őket övező társadalmi stigmatizációról.

Pőcze Flóra (2014) *A Moszkva tér gyermekei* című könyvében énikus perspektívából részletes képet festett a hajléktalan galerik kulturális sajátosságairól, amelyből szintén kitűnik, hogy a hajléktalan személyek mindennapi tevékenységeinek strukturálása, vagy annak tartós megváltoztatása különösen nehéz feladat. Alkalomszerűen hatékonyan bevonhatók és rövid ideig motiválhatók, de élethelyzetükből eredően (például gyakori költözés, halálozás, szenvedélybetegség) sokkal rövidebb ideig tudnak felelősséget vállalni egy-egy parcelláért. Ugyanakkor a nehézségek sorában fontos megemlíteni az általuk ismert kertészeti metódusokhoz való merev ragaszkodást. A permakultúrás kertekben alkalmazott módszerek idegenek számukra, ezért esetükben is sokkal időigényesebb a szemléletformálás, többek között a talajtakarás, vagy a dombágyások alkalmazásának megértése. A következő kihívás a bevont személyek töretlen lelkesedésének fenntartása. Az intézmények

⁴Jelen adatokat a BBM Kertekben 2021 óta végzett terepkutatásom során tett résztvevő megfigyelésnek és félig strukturált interjúknak, valamint a spontán kialakult beszélgetéseknek köszönhetően gyűjtöttem. (Nyers Szilvia)

klientúrájának bevonása szempontjából a szociális munkások szerepe kulcsfontosságú, hiszen viselkedésükkel befolyásolják a csoportdinamikát.⁵ Ezt szemléltetve az egyik legeredményesebben működő kert a BMSZKI – Aszódi Szállás és Nappali Melegedője, ahol a BBM Kertek koordinátora is dolgozik. Tehát szükséges lehet, egy jó esetben belülről érkező személy, aki éppen annyira motivált, ezáltal a csoportkohéziót megteremti és fenntartja. Továbbá nehézség lehet a logisztika is, ezen belül például a nyersanyagok szállítása, vagy az önkéntes toborzás, azaz, hogy minden munkatípusra, így a nehezebb fizikai feladatokra is legyenek segítők. Végezetül szintén nehézséget okozott a közösségi tervezés elmaradása, mivel annak folyamatába szinte lehetetlen volt bevonni a szállón lakókat, a már említett egyéni élethelyzet és az intézményen belüli fluktuáció okán. Mindemellett viszont a kertek eredményességét tükrözi, hogy a résztvevők egytől-egyig társadalmilag hasznosnak érezhették magukat, és ha rövid időre is, de javult a közérzetük, továbbá új kapcsolatok szövődtek az önkéntesek és a lakók között. Gyarapították a tudásukat és hozzájárultak saját önellátásuk előmozdításához.

A 2023-as évben lezárul az újabb kertek kialakítása. A csoportnak jelenleg három működő és egy kialakítás alatt lévő kertje van. Terveik szerint a következő évtől már csak palántával, illetve szükség esetén információval látják el ezeket a helyszíneket. Az így felszabaduló kapacitásaikat pedig a XI. kerületi ún. „szociális farm” projektre fordítják. Ami két egymás mellett lévő, összesen 2400 nm telek terület, ahol a tervezési fázisok és a kialakítás pillanatnyilag párhuzamosan halad. A farm koncepcióját tekintve, illetve finansziális szempontból is sokkal komplexebb. A hangsúly a bevonni kívánt célcsoport esetében az intervenció helyett, áttolódik a prevencióra és a rekreációra. Fontos szempont továbbá a farm közösségi térré alakítása. Ehhez pedig elengedhetetlen a megfelelő infrastruktúra létrehozása. Az önkéntes résztvevőkből álló csapat a BBM Kertek jóvoltából már részben adott. Van, aki elsősorban a szervezet által képviselt ügy miatt, van, aki a társaság miatt különösen elkötelezett, van, akit pedig a kerti tevékenységek szeretete vonz. A távlati célkitűzések között szerepel a termények eladása, vagyis egy stabil gazdasági láb integrálása, amely révén elkezdődhet a társadalmilag felelős, rövid ellátásláncot feltételező, szolidáris gazdálkodás.

Összegezve, tehát olyan alulról jövő kezdeményezésekre, innovatív megközelítésekre van szükség napjainkban, amelyek ellentmondanak a piaci logika uralta gazdaságnak. Tevékenységükkel ráirányítják a figyelmet társadalmunk problémáira. Jóllehet ez sokak számára még csupán valamiféle marginális mozgalmi gyakorlat. 2023-ban még mindig távolinak tűnik, hogy a Föld népessége ökológiai szempontból tudatosan élje a hétköznapjait. Ezért a közösségi megoldások mellett kiemelten

⁵ Ld. Kurt Lewin-féle vezetési stílusok. A Módszerek c. oktatófilm tükrében: <https://www.youtube.com/watch?v=satfAW5Ksoc>, utolsó hozzáférés: 2023. 08. 23.

fontos a társadalmi és környezeti igazságosság összekapcsolása, vagyis a jólét tágabb értelmezésének kiterjesztése (Woods, 2021).

A pécsi Balokány-liget újjáélesztése

A városrehabilitációs intézkedések célja, hogy funkciójukat veszítő, romló állapotú településrészeket újítsa meg, valamint a többségében hátrányos helyzetű társadalmi csoportok által lakott, leszakadó/leszakadt településrészek rehabilitációját valósítsa meg. A kezdeményezések egyik kulcs momentuma, hogy az új funkciók megjelenése támogassa a fejlesztéseket (utcakép megváltoztatása, műtárgyak, padok, virágosládák, táblák kihelyezése, a romos épületek helyére társasházak, parkolók létesítése, parkosítás, a zöld felületek újjáélesztése, gondozása, közösségi terek megújítása, közösségi kertek létrehozása, sport szolgáltató létesítmények stb.). A nem összetett, akcióterületi fejlesztések részeként megvalósuló városrehabilitációs projektek kisléptékű beavatkozásnak tekinthetők. Ezek általában egy adott probléma megoldására korlátozódnak és sokszor összekapcsolódnak szociális rehabilitációs programokkal is, azaz egymást erősítik, segítik. A rehabilitáció célja, hogy az infrastruktúra felújításával párhuzamosan a helyi hátrányos helyzetű lakosság életminősége is javuljon. Ez sok esetben összekapcsolódik a kijelölt szegregált területeken élők halmazával, akik esetében végletesen leromlott helyzetről lehet beszélni (Városfejlesztési Kézikönyv, 2009). Ebbe a mintába illeszthető a pécsi Balokány-liget projekt, amely egy vidéki jó példaként aposztrofálható történet.

Manapság már ritkák azok a valóban alulról érkező (bottom-up) kezdeményezések, amelyek valódi helyi/közösségi együttműködés eredményeként, civil szervezetek partnerségén keresztül valósulnak meg. A pécsi Balokány-liget, ez az 1,5 hektáron elterülő, egykor rendkívül népszerű közpark azonban jó példa erre, hiszen minden elemében hordozza a környezeti–társadalmi ügyekben megjelenő partnerséget, illetve több funkciót is összefog a városrehabilitációtól, a közösségfejlesztésen és a települési jóléti szolgáltatásokon keresztül a zöld terület növeléséig (Pánovics, 2017). A frekvenciált helyen lévő park megújítása hosszú távú projektként indult, amelyet idővel a pécsi önkormányzat is felkarolt. A Balokány városrész Pécs délkeleti részén található, egyfajta kapuja az Európa Kulturális Fővárosa-Pécs2010 (EKF) keretében megújult Zsolnay Kulturális Negyednek, továbbá hidat képez a 2010-re felhúzott Dél-Dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont (Kaptár), valamint a Kodály Központ és a keleti városrészek között. A ligetben található tavat (mocsaras rét) már a 18. század közepén említik a források. A tó az 1830-as évektől kezdődően kedvelt találkozóhellyé vált a pécsiek számára, később pedig fürdő és strand is épült itt, amelyet fokozatosan fejlesztettek, sétányt és parkot létesítve a környezetében. A tavat a 19. század hatvanas éveiben az akkor létesülő vasút vágta ketté, de a város felé eső oldal továbbra is népszerű kirándulóhely maradt. Egészen az 1980-as, 1990-es évekig, amikor is a térséget sújtó, drasztikus gazdasági átalakulásoknak

köszönhetően a városnegyed leszakadása megindult, a strandfürdőt bezárták, a liget is sorvadni kezdett, de központi épülete, a Pepita még diszkóként egy ideig működött. A Pepita megszűnését követően a fürdő, a liget és a tó az enyészeté lett. A gazdátlan terület rehabilitációjára egészen az EKF előkészítő szakaszáig nem születtek életképes tervek. Ekkor a természet- és környezetvédelmi tevékenységéről ismert Pécsi Zöld Kör csapata karolta fel a liget sorsát. Az egyesület terve az volt, hogy az EKF beruházásokkal párhuzamosan, uniós forrásokra és civil összefogásra támaszkodva valósítsák meg a környék rendbetételét, illetve a liget állapotának javítását. Az alapgondolat az volt, hogy különböző területekről érkező civil szervezetekkel partnerségben, elsősorban önkéntes munkára alapozva kezdik meg a terület újjáélesztését és bevonását a város vérkeringésébe. Egy darabig még a fürdő és a liget fejlesztését együtt képzelték el a projekt kezdeményezői, ám hamar világossá vált, hogy a nem önkormányzati tulajdonban lévő részek fejlesztése kizárólag uniós forrásból valósulhatna meg, azok elmaradása esetén pedig a tulajdonos nem nyitott a saját forrásból megvalósuló beruházás elindítására. Így a civilek számára maradt a liget projekt, amelynek elindítására hivatalosan 2011-ben került sor, amikor is civil szervezetek és magánszemélyek megalapították a Balokány-ligetért Egyesületet. A rendszeresen végzett, önkéntes tevékenységnek köszönhetően a városvezetés is felfigyelt a fejlesztésre, ezért 2011 júliusában helyi védettség alá helyezte a tavat és környékét (Glied, 2013).

Városrehabilitációs programok esetében nem ritka, hogy az önkormányzat igyekszik az érintett lakosságot is bevonni az adott programokba, némely esetben csak kikérve a véleményüket az átalakítások lehetséges irányairól. Közép-Kelet-Európában a bevonás, a társadalmi diskurzus, a konstruktív vita még mindig gyerekcipőben jár. Az érintettek sok esetben nem foglalkoznak a közvetlen környezetükkel sem, úgy gondolják, hogy „nem számít a szavuk”, a döntéseket úgyis a fejük felett hozzák meg, „lesz, ami lesz” alapon (Kornai, 2005). A helyi lakosok sok esetben már csak akkor értesülnek a döntésekről, amikor azokat már meghozták – és nem csupán Európa ezen részén –, ezért nem is tudnak tevőlegesen beleszólni a fejlesztések irányába. Egy fejlett demokráciában a civil szervezetek szerepe (lenne), hogy képviseljék a lakosokat, alulról szervezzék a közösség tevékenységét, tartsák a kapcsolatot az önkormányzattal és a beruházókkal, vagy párhuzamosan az önkormányzattal, biztosítsák az információt az érintettek számára. Mivel az önkormányzat sem szeretne „ügyet”, ezért vagy valóban egyeztet a helyiekkel (kooperáció, együttműködés, partnerség, bevonás), vagy megpróbál minél szűkebb körben konzultálni egy adott projektről, felvállalva a konfliktust, vagy a lakossági tiltakozást. Számos példáját ismerjük mindegyik formának, azt azonban fontos kiemelni, hogy a társadalmi tőke növeléséből származó közbizalom biztosít(hat)ja az együttműködés magasabb fokát.

Mint azt Pánovics Attila is kiemeli, a Balokány projekt esetében példa értékű partnerség alakult ki a munka során az civil szervezet, az önkormányzat, a cégek és

az oktatási intézmények között (Pánovics, 2017). Ennek kapcsán külön ki kell emelni a társadalmi tőke és civil kurázsi fogalmát, amely a jogi, pénzügyi és társadalmi nehézségek ellenére folyamatosan fenntartotta a közös cél, a liget rehabilitációja érdekében végzett lelkesedést és együttműködést. Mindez fontossá vált a városnegyed bizonyos részein régebb óta megfigyelhető, egyéb kihívások – szegénység, depriváció, szegregáció – kapcsán is, ugyanis a kvázi szegregátum megszüntetése felé tett lépések között kiemelt szerepet töltött be a terület kezelésbe vétele, gondozása (Szoboszlai, 2004; Füzér, 2015). A Balokány-liget összefogás egyik sikere éppen abban rejlett, hogy különböző helyről érkező szinergiák, tudások adódtak össze és a fejlesztésben érintett kapcsolathálózatok, akár egy-egy személyen keresztül valóban segítettek egymás munkáját. Ezt ismerte fel és el a pécsi önkormányzat, amely azzal a céllal segítette a civil összefogást, hogy infrastrukturális szempontból helyszínt teremtsen civil szervezetek együttműködésének.

2011-ben indult meg a liget rendbetétele, a zöldterület rehabilitációja, a tó és környékének megújítása, majd 2013-ban kezdődött a központi épület, a Pepita közösségi tér (épület) és civil központ felújítása.⁶ 2016-ban váltás történt a Balokány-liget projektet koordináló csapatban, ugyanis a felújításokat végző egyesület nem vállalta a további feladatokat, így a Pepita és a liget fenntartását teljes egészében a Pécsi Zöld Kör és a Balokány-ligetért Egyesület karolta fel. A Pepitában közösségi tér mellett büfé nyílt, majd 2020-ban vette kezdetét egy nagyobb szabású projekt, az egykor számos nagy koncertnek helyszínt adó tószínpad felújítása. Lecserélésre került egy ivókút, korszerűsödött a közvilágítás és megkezdődött a szakaszos burkolatcsere. Sor került együttműködési megállapodások megkötésére (Pécs MJV önkormányzata, PTE, Szakképzési Centrum) is, amely események már túlmutattak a civil hálózat munkáján (Pécsma, 2020). A projektet koordináló civilek kisebb lépésekben igyekeztek megújítani és fejleszteni a ligetet. Ennek állomásaként 2021-ben sor került egy kültéri oktató- és játéktér létrehozására. Ennek célja az volt, hogy a fenntarthatóságot és zöld szemléletformálást segítő, interaktív oktató helyszín jöjjön létre.

2022 júniusában a Pintér János Parkmegújítási Program (PJPP) keretében tovább szépült a Balokány-liget. A parkmegújítási programba a város bevonta a pécsi lakosságot, javaslatokat vártak a liget fejlesztésének irányaira. A legtöbben játszóteret szerettek volna, és azt, hogy a terület parkosításra kerüljön. A projekt keretében a tó mellett végül játszótér létesült, továbbá 2700 virágpalánta, 270 cserje és 14 facsemete került kiültetésre. Ezenkívül megtörtént a tószínpad melletti nézőtér rekonstrukciója, új díszburkolatot kapott a tó körüli sétány – már az északi oldalról is könnyen lehet megközelíteni a ligetet babakocsival illetve kerekesszékekkel is –, felújították a

⁶ Balokány–Pepita. <https://www.pvfzrt.hu/hu/projekt/38/balokany-pepita>, utolsó hozzáférés: 2023.07.15.

szökőkutakat, új utcabútorok, szemetesek, és madáretetők is kikerültek (Szakács, 2022).

Ismerve a magyar civil szektor szerteágazó problémáit (Kákai – Sebestény, 2012), valóban különleges, hogy egy olyan civil-önkormányzati együttműködés találkozott egy funkcionáló városrehabilitációs projekttel, amelynek célja egy városrész integrált megújítása, az aktív pihenés biztosítása és a közbiztonság növelése. Ezeknek egyenként is egyéb pozitív hozadéka van, együtt pedig komplex lehetőségét adják a fejlesztéseknek. Minden akció, program, kezdeményezés további partnerség lehetőségét teremti meg, és továbbviszi a közös ügyet, a kedvező visszacsatolás pedig nyitottabbá teszi a projekt résztvevőit, megteremtve a bizalom atmoszféráját.

Konklúzió

A 21. század már inkább a széthulló, identitását elvesztő, megszűnő, mint összetartó közösségekről szól. Ezért tanulmányunkban igyekeztünk megmutatni a közösségi beavatkozás, a közösségszervezés és -fejlesztés olyan aspektusait, melyek éppenséggel pozitív példákat hoznak a közösségi összefogás és partnerség erejére. Objektív megközelítésben természetesen nem szabad elfedni a közösségi bevonás veszélyeit és nehézségeit, pontosan amiatt, mert minden sikertörténet mögött rengeteg munka és küzdelem húzódik.

Vercseg Ilona (2016) megfogalmazásában a civil társadalom kulturális kontextusa maga a közösség. A Budapest Bike Maffia pedig olyan közösség, amely alternatív válaszokat kínál a globalizáció társadalmi-, és környezeti kihívásaira egyaránt. Kulturális gyakorlatuk legfőbb eredője a társadalmi változás iránti vágy. Ennek eszköze a szemléletformálás, amely a szervezet helyi fejlesztési törekvéseiben és az általuk megvalósított társadalmi akciókban ölt testet. Ezáltal egyfajta non-formális közösségi tanulási folyamatot létrehozva, ami magában foglalja a problémák közös értelmezését, valamint az érintettek minél szélesebb körének bevonását. Ugyanakkor működésükkel a társadalmi problémák kollektív cselekvés általi megoldását ösztönzik (Boros – Nyers, 2019).

A szolidaritás megteremtésére és a szegénység enyhítésére irányuló BBM szociális kertprogram főbb hozadékai az egyén és a közösség szintjén is meghatározóak. Egyrészt mert sikerélményt biztosít, lehetőséget ad a fejlődésre, gyógyulásra, továbbá építi a társadalmon belüli bizalmat, egyúttal lerombolja a sérülékeny csoportokkal szembeni sztereotípiákat. Kialakul a szektorok közötti párbeszéd, valamint együttműködés, amelyből a jövőben akár társadalmi vállalkozás is kinőhet.

A Balokány-liget megújítása és fejlesztése a partnerség és civil kezdeményezés, valamint közösségszervezés és -fejlesztés szinte minden aspektusát magában hordozza: városrész rehabilitációs beavatkozás, egy hajdan népszerű part megújítása, étellel való megtöltése, civil összefogás eredménye, politikán átívelő civil-

önkormányzati partnerség megteremtése, gazdasági lehetőség és a jól-lét biztosításának helyszíne.

Amennyiben célunk az, hogy a következő évtizedekben is élhető városokban lakjunk, tudatosan kell tervezzük az életkörülményeink és környezetünk jövőjét. Zöld felületekkel, parkokkal, sétányokkal, az öntevékeny, alulról szerveződő akciókat (részben) biztosító lehetőségekkel. Mindez kizárólag felülről kezdeményezett és vezérelt fejlesztésekkel nem biztosítható, ezért minden, az adott rehabilitációs projektben résztvevő szereplőnek törekednie érdemes az érintett közösségek döntéseiben és a fejlesztésekben való optimális részvételére.

Irodalomjegyzék

- Ágh Attila (2016): Vitairat a „Civilek hatalmáról” – A védekező társadalom, avagy a civilek hatalma: töprengések a magyar civil társadalom helyzetéről. In: Antal Attila (szerk.) (2016): *A civilek hatalma: A politikai tér visszafoglalása*. Kossuth Kiadó, Budapest. 11–46.
- Arapovics Mária (2016): A közösségfejlesztés alapfogalmai és a kulturális közösségfejlesztés paradigmái. *Kulturális Szemle* 6. 36–53.
- Bendell, Jem (2018): Deep Adaptation: A Map for Navigating Climate Tragedy. *IFLAS Occasional Paper* 2, <https://bit.ly/47Ea9tr>, utolsó hozzáférés: 2023. 08. 23.
- Boros Julianna – Nyers Szilvia (2019): A közösségi alapú tanulás elmélete és gyakorlata. In: B. Erdős Márta – Borda Viktória – Vojtek Éva (szerk.) (2019): *Kapcsolati tanulás: a szociális munka oktatásának módszertani kérdései*. PTE, Pécs. 210–241.
- Bristol Accord: Conclusions of Ministerial Informal on Sustainable Communities in Europe. 2005.
- Bruyninckx, Hans (2021): *Fenntartható városok: az európai városképek átalakítása*. European Environment Agency Newsletter, <https://bit.ly/3YOeOEP>, utolsó hozzáférés: 2023. 08. 23.
- Budapest Bike Maffia. <https://bikemaffia.com/bemutarkozas/kik-vagyunk>, utolsó hozzáférés: 2023.07.29.
- Carson, Rachel (2007): *Néma tavasz*. Katalizátor Könyvkiadó, Páty.
- Csányi Vilmos: Gondolkozz globálisan, cselekedj lokálisan. *Népszabadság Hétvége*, 2005. szeptember 17.
- Diverzitás Alapítvány. <https://diverzitasalapitvany.hu/oko-kert>, utolsó hozzáférés: 2023.07.29.
- Dóri Éva (2021): „Útkeresők”. Településfejlesztés a közösségi művelődéssel. *Tudásmenedzsment*, 22(1) különszám. 174–186. DOI: 10.15170/TM. 2021.22.K1.12
- Draper, Carrie – Freedman, Darcy (2010): Review and Analysis of the Benefits, Purposes and Motivations Associated with Community Gardening in the United States. *Journal of Community Practice* 18. 458–492.
- Farkas Judit (2015): 'We Should Give It Some Time': Case Study on the Time Horizon of an Ecological Lifestyle-Community. *Acta Universitatis Sapientiae Social Analysis* 5(1): 43–62.
- Füzér Katalin (2015): A bizalom társadalomelmélete és a társadalmi tőke szociológiaelmélete. *Századvég, Új Folyam* 78 (4): 5–16.
- Giczey Péter – Péterfi Ferenc (2013): Az útépitéstől a társadalomépítésig. *Parola* 2013/1. szám: 31–39.
- Glied Viktor (2013): *Társadalmi részvétel helyi környezetvédelmi ügyekben*. PhD-dolgozat, PTE BTK, Pécs.

- Glied Viktor (2016): *A halványtól a mélyzöldig – A globális környezetvédelmi mozgalom negyed százada*. Publikon Kiadó, Pécs.
- Glied Viktor (2023): A bevonás új lehetőségei a 21. században: Az influencerek. *Pólusok*, 3(2) 32-57. DOI: <https://doi.org/10.15170/PSK.2022.03.02.02>
- Howard, Ebenezer (1902): *Garden Cities of To-morrow. (Being the Second Edition of „Tomorrow: A Peaceful Path to Real Reform“)*. London, Swan Sonnenschein & CO., LTD. Paternoster Square. <https://bit.ly/3qAlybT>, utolsó hozzáférés: 2023. 08. 23.
- Kákai László – Sebestény István (2012): A nonprofit szektor súlya és a gazdasági válság hatása Magyarországon/The weight of the nonprofit sector and the impact of the economic crises in Hungary. *Civil Szemle* 9(3): 137–157.
- Kákai László (2020): Kettős szorításban a magyar civil szervezetek. *Pólusok*, 1(2): 1-30. DOI: <https://doi.org/10.15170/PSK.2020.01.02.01>
- Kiss Julianna – Mihály Melinda (2020): A szociális és szolidáris gazdaság intézményi fejlődése és jelenlegi helyzete Magyarországon. *Fordulat* 27. 299–324.
- Kornai János (2005): Közép-Kelet-Európa nagy átalakulása – siker és csalódás. *Közgazdasági Szemle*, 52: 907–936.
- Közösségi Kertek. <http://kozossegitertek.hu/rolunk/kozossegi-kertek>, utolsó hozzáférés: 2023.07.29.
- Lanier, Jacqueline – Schumacher, Julie – Calvert, Kerri (2015): Cultivating Community Collaboration and Community Health Through Community Gardens. *Journal of Community Practice*, 23(3–4): 492–507. <https://doi.org/10.1080/10705422.2015.1096316>
- Lipcsei Charta a fenntartható európai városokról. 2007.
- Molnár Aranka (szerk.) (2017): Cselekvő közösségek. In. *Közösségfejlesztési folyamatok mérése-értékelése – módszertani útmutató*. Budapest.
- Pécsma (2020): Folytatódik a Balokány-liget szépítése, most a burkolatot cserélik. [Pécsma.hu](https://bit.ly/3KS8s1J), 2020.05.19, <https://bit.ly/3KS8s1J>, utolsó hozzáférés: 2023.07.13.
- Pirisi Gábor (2019): A reziliencia lehetséges értelmezése a településföldrajzi kutatásokban. *Tér és Társadalom*. 33(2): 62–81.
- Pöcze Flóra (2014): *A Moszkva tér gyermekei*. Libri Könyvkiadó, Budapest.
- Robin Sakina Mama (2018): Community Grdening. The Nexus for Community, Social Work and University Collaboration. In. Dominelli, Lena (ed.): *The Routledge Handbook of Green Social Work*. London – New York, Routledge Taylor & Francis Group, 182–192.
- Rothman, Jack (1979): Approaches to Community Intervention. In Rothman, Jack – Erlich, John L. – Tropman, John E. – Cox, Fred M. (eds.): *Strategies of Community Intervention*, 5th edition, Itasca, IL:F.E. Peacock, 26–63.
- Schmeller Dalma (2021): Taktikai városfejlesztés – Új gyakorlat megjelenése a városi zöldfelületek létrehozásában. *Modern Geográfia*. Vol 16:1, 81–106. DOI: 10.15170/MG.2021.16.01.05
- Szakács Miklós (2022): Példás együttműködés nyomán szépült meg a Balokány-liget. 2022.06.17. [pécsma](https://bit.ly/45cl6Q1). <https://bit.ly/45cl6Q1>, utolsó hozzáférés, 2023. 08. 23.
- The World Bank Urban Development Overview: <https://www.worldbank.org/en/topic/urban-development/overview>, utolsó hozzáférés: 2023.06.12.
- Tönnies, Ferdinand (2004): *Közösség és társadalom*. FOK-TA Bt.
- Unknown, 2021, <https://bit.ly/3YOeOEP>, utolsó hozzáférés: 2023.05.18.
- Varga A. Tamás – Vercseg Ilona (1991): *Tapasztalataink a helyi társadalmi-kulturális fejlesztésről*. Országos Közművelődési Központ Módszertani Intézete, Budapest.
- Városfejlesztési Kézikönyv (2009). Második, javított kiadás. Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium.

- Vercseg Ilona (2013): Közösségfejlesztés, közművelődés és közösségi művelődés. *Parola*, 2013/1. <https://bit.ly/3qKbNZM>, utolsó hozzáférés, 2023. 08. 23.
- Vercseg Ilona (2014): *Közösségelmélet. Tantárgyi összefoglaló*. ELTE TáTK, Budapest.
- Vercseg Ilona (2016): Mi a közösség? *Parola*, 2016/4, <https://bit.ly/3QRI1Nb>, utolsó hozzáférés, 2023. 08. 23.
- Woods, Ronald (2021): Szociál-ökológiai praxis a szociális munkában. In: Hegyesi Gábor – Talyigás Katalin (szerk.): *A szociális munka elmélete és gyakorlata*. 7. kötet. *Tudományos gondolkodás és kutatás a szociális munkában I*. Budapest, MTA Szociológiai Tudományos Bizottság Szociális Munka Albizottság, 122–145.

Innovative community solutions in the capital and the countryside

Abstract

In democratic political systems, community development and urban development are symbiotic concepts. The latter can be basically successful if the decision-makers strive to involve the affected population as optimally as possible in the preparation of the decisions and then in the implementation of the developments. This can range from the renewal and complex development of an entire city district to small-scale, spot-on intervention, as can the degree and direction of the involvement. Behind the possibility of physical change is also an aspiration that affects the life of the community that uses the constructed environment. If the interests of the local population meet the aspirations of the city administration, in order to create a more sustainable, greener, livable and adaptive environment, it can lead to progressive and effective cooperation. The paper presents the possibilities of community involvement and settlement development through case studies from Budapest and Pécs.

Keywords: Community intervention, urban communities, social garden, Budapest Bike Mafia, Balokány Park